

DOM IN SVET.

Zabavi in pouku.

Izhaja po jedenkrat na mesec.

Štev. 2.

V Ljubljani, 20. februvarja 1888.

Leto I.

MOJA PESEN.

Srcé odprimo!
In glas ljubezni vanj vsprejmimo
In vzorov glas in glas resnice,
Krasote glas in glas pravice!
Oj, čujmo ga in ohranimo,
Srcé odprimo!

Dokler še ogenj čarno-svet
Nas ožarjuje mladih let;
Dokler še burja ne pribrije
In gorkih src nam ne shladi,
In v tožno, mrzlo tmò zakrije
Nam blesk žarečih se oči!

Nebroj je src vihar že strl
In jih ohladil in zaprl,
In še bobni in jih izžema,
In še jih v mrzlo smrt objema;
Še ruši vzore in podira
In še srca gasí, zapira!

— — — — —
Iz src ugaslih krute ječe
Doní pa vzdih zgubljene sreče.

— — — — —
Oj svoja srca vsaj branimo
In vzorom svetim jih odprimo!

M. V—č.

VELIKI VOZ.

Na severni strani večernega neba
Sedmero prekrasnih se zvezd nam blestí,
Ni dolgo očesu iskati jih treba:
Voz Veliki blizo tečaja žari.

Tri zvezdice spredaj srebrno so oje,
A zadaj čvetero je zvezdnih koles;
V njem angelji božji, oj to pač lepó je,
Po nebu se vozijo, pojejo vmes.

A čednosti djanske so trdna kolesa:
Modrost in pa zmernost, pravičnost, srčnost.
Naprej, le naprej! Saj v presveta nebesa
Na Velikem vozu nas vozi krepost.

Delajmo, delajmo zlata kolesa,
Da se popeljemo v sveta nebesa!
Otroška pesenca.

Še lepši voz vidim na drugem jaz tiri,
Na nebu krščanstva voz velik, svetál;
Tri čednosti božje, a djanske so štiri,
Ta voz nam neskončni je mojster podál.

Stopivšim nam vanj potovanje bo srečno
Po burnem, nevarnem življenji povsod,
Saj vera in nada z ljubeznijo večno
Kot oje nam k Stvarniku kažejo pot.

Fr. Krek.

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

II. Naselitev.

Kako je pač moralo biti pri srcu našemu Ivanu, ko je po dvajsetih letih zopet gledal domačo hišo! A kakšno hišo? To je bila skoro podrta koč, kakoršno včasih popotnik najde ob robu tamnega gozda ter si misli: gotovo nimajo ljudje časa, da bi jo podrli. Blizajoč se koči sredi Jaznega dola omahuje — neustrašljivi vojak, zbira svoje moči za vsako stopinjo. Vežnih vrat ni več, po veži sami pa se igra veter s suhim listjem. Vhodu nasproti je kuhinja s precej velikim ognjiščem. Pred mnogo leti je tukaj kuhala njegova mati in učila zraven Ivanka prvih molitev. Bila je vedno snažna. Sedaj pa je videl naš prišlec, vstopivši pod domači krov, na onem mestu le kup pepela, oglja, oglodanih kostij in druge nesnage. Vrata v sobo ali »hišo« so priprta. Ivan jih odpre na stežaj ter obstoji na pragu. Tolpa netopirjev zaflofota in izleti skozi okno na prosto. Hišno orodje leži križem v neredu, deloma prevrneno, deloma polomljeno, vse pa nesnažno. Enako je v stranski sobi. Skrinji sta odprti in do malega izpraznjeni. Še ena izba je bila v tej koči: ob desnici blizu vhoda. Tukaj so nekdanj hranili pičlo zalogo živeža: sedaj je popolnoma prazna, celo vrata so čez sredo preklana. V veži je nekdanj slonela lestev, po kateri se je prišlo v podstrešje, kajti stopnic ne pozna borna gorjanska koč: tudi lestve ni več. Ivan se dvigne tje gori — krepko oprijemši se za debelo desko — tudi brez lestve in najde nekaj še nepokvarjenega poljskega orodja ter kup slame. — Mali hlev pod isto streho ima poseben vhod od zunaj.

Na prvi pogled se zdi, kakor bi bila tu ležala čreda živine; pozneje še le razloči Ivan v obilnih plevah in smeteh vtise človeških teles. Po tem sklepa, da so tu prenočevali cigani, ki so si tudi prisvojili, kar je bilo zanje in požgali marsikatero potrebno orodje. Svojim sosedom ne podtika najmanjše krivice, saj jih pozna, da ne segajo po tujem blagu. Martin je opazoval molčé tovariša, preiskujočega ostanke svoje dedščine. Smilil se mu je.

»Noč je blizu. Pojdi z menoj, Martin, pa poberi ono-le sekuro, ki so jo pustili cigani v pepelu! Priskrbeti si morava vode.«

Martin pobere sekuro; bila je seveda brez ročnika, ker so ga bili, kakor je Ivan sodil, cigani požgali.

Jaznidolski gospodar vodi tovariša proti južni strani. Sredi rebra postoji pri debeli skali, pod katero je bila ozka luknja. »To luknjo smo imenovali Cigansko jamo. Kadar nama bo preostajalo časa, ogledava si jo. Ranjki oče mi je pravil, da je notri velik prostor, večji, kakor sv. Jošta cerkev, in da se sliši v votlini šumenje vode.«

»Zakaj pa se imenuje Ciganska jama? Prebivajo li cigani v njej?«

»Tega ti ne vem povedati. Ciganov nisem videl nikdar niti ven, niti noter hoditi, a v naši dolini so bili večkrat, spomladi in jeseni gotovo. Oče jih ni nikdar preganjal, češ, da so hudobni ljudje, in da je v samotnih krajih najbolje ravnati ž njimi z lepa. Pustil jim je divjačino peči v kuhinji, spat pa v hlevu, kjer jim je najbolje ugajalo. Zjutraj ni bilo sledu za njimi, kakor bi se bili vdrli v tla.«

Martin je pazljivo poslušal. Med potjo navkreber je sanjaril še vedno o prostorni podzemeljski jami, v kateri plešejo okrog plamtečega ognja umazani in na pol nagi cigani. Iz teh sanj ga predrami Ivan pod vrhom.

»Tu je Topli brezden. Ogibaj se ga, zlasti po zimi, ko ga navadno obdaja gladek led! Silno globok mora biti; to sklepam po času, ki ga je kamen potreboval, da je padel na dno. Zdelo se mi je včasih, kakor bi pljusnil v vodo. Enakih brezdnov je več v naših gorah. Iz nekaterih, tudi iz tega-le, prihaja v jesenskem času pred dežjem bela megla, ki se plazi mimo gorâ. Po zimi je nad to jamo toplejše nego drugodi, in spomladi sneg tu najprej skopni.«

Ko prideta na južni rob Jazne doline, ugledata pred seboj drugo, precej manjšo in z drevjem zarastlo dolino.

»To je Dolga dolina, kakor vidiš, lep gozd, tudi najina lastnina.«

V dnu te doline nareže Ivan butaro srebota ali vezelike in jo vzame seboj. Martin pa išče pripravnega ročnika za sekuro. — Tretja dolina je še manjša in odprta proti vzhodu; proti zapadu pa jo gradi visoka strma skala.

»Tu je Mrzla jama, najin vodnjak.«

Martin ne more dalje zatajevati svoje radovednosti. »Rad bi vedel, kako poneseva vodo domov? Tu imava sekuro in srebota, toda posoda te ni čakala pri vodnjaku dolgih dvajset let.«

»Upam, da«, odvrne Ivan kratko ter se pripravi, da gre v jamo. Kmalu vidimo, da stopa po precej na debelo iztesani lestvi v temno jamo navzdol, za njim Martin. S časom privadijo se jima oči tmine toliko, da vidita drug drugemu v obraz. Martin se čudi, da se je tu ohranila lestev, ko je bilo vse drugo skoro gotovo potrebnejše orodje zanemarjeno; Ivan pa reši to uganko.

»Za to lestev ne skrbé le gospodarji v Jaznem dolu, ampak vsi Gorjani, ker so prisiljeni ob suši hoditi tu sem po led. Mali gorjanski vodnjaki, v katere napeljejo kapnico, usuše se kmalu. Jazni dol pa nima niti takega vodnjaka: čemu neki, ko ima led tako blizu? Umevno ti je tedaj, da posode res ne potrebujeva. Prej bi mi bil težko verjel, da narava sama hrani led čez vroče poletje. Zdaj se moreš prepričati tega z lastnimi očmi, kakor se lahko prepriča vsak, ki se hoče potruditi na naše gore. Vsak Gorjan mu zna pokazati Mrzlo jamo ali Lednik. A kako je to mogoče? vprašaš. Tako-le: Burja nanaša po zimi sneg v strmo pečevje, ker ji je pot od vzhoda sem odprta; od skal pa se posiplje sneg v globoko jamo. Tu se stlači in z vodo sprime v led; spomladi pa skrbi zopet burja zanj s tem, da nanese nanj listja, pod katerim je obvarovan poletne toplote. Sicer je pa pod tem košatim drevjem hladno tudi ob največji poletni vročini. V jami ne strpiš niti poleti dolgo brez dela — zaradi mraza.

Ko sta odgrabila mokro listje, odkrhne Ivan s sekuro velik kos ledu, kateri preseka na dvoje, oveže butari s sreboto in naredi za vsako potrebni naravnici. Z ledom obložena kreneta jo nazaj v dolgo dolino. V zatišji je rastlo precej visoko drevo — drobnica — polno drobnih okroglastih hrušek; tudi pod drevesom na tleh ležalo je dokaj divjega sadja. Hruške odtrgane z drevesa so puste, skoraj nevžitne in trde; ko so pa ležale nekaj časa na tleh, so medne, to je mehke in sladke. Nabereta jih polne žepe.

Pod hišnim kapom je bila izdolbena skala, ki je držala dobra dva škafa vode. O prihodu novega gospodarja bila je prazna, pa vendar snažna. V ta mali hišni vodnjak odložita svoji bremeni ledu.

V kuhinji ukreše Martin potem ogenj in ga razpiha, Ivan pa naseka drv v bližnji hosti. Malo pozneje grejeta in sušita pri ognji svoja od tajajočega se ledu omočena hrbta. Nabrane drobnice s kruhom, ki sta ga seboj prinesla, so jima prva večerja, ledena voda prva pijača po prihodu v Jazni dol. Po skromni večerji priredita si v podstrešji na slami ležišči, kjer sta spala slajše, nego marsikateri bogatin na mehki postelji.

Če tudi je Ivan površno že pregledal svojo rojstno kočo, prične jo drugo jutro zopet preiskovati, pa natančneje. Tu najde marsikaj, kar ga prijetno spominja pokojnih roditeljev in je še dobro za rabo. Martin pa pospravlja med tem nesnago, pometa prostore, omija najdeno orodje in briše prah. Namestu potrte mizne noge izteše Ivan novo, popravi klop, stole in kar je bilo še družega treba. O poludne vrejena je vélika soba za silo. Kakor njegov oče imenuje jo tudi on »hišo«. Očejeni sta tudi kuhinja in veža.

Martin postavi na mizo cajnico nabranih drobnic, ki so jima bile glavna jed pri kosilu. A bila sta zadovoljna in celo vesela. »Res je, Martin,« prične govoriti Ivan, »ako si stavim pred oči svoje vojaško življenje in mislim na prihodnjost v tej zapuščeni dolini, moram obstati, da se nama prijetnost pač ne obeta in da ne bova vživala složnosti in počitka . . .«

»A tega tudi nisva prišla iskat sem,« seže mu Martin v besedo. »Pravi vojak se raduje težav in zaprek.«

»Prav govoriš,« pritrди Ivan. »Kar se mene tiče, sladko mi bode tudi trpljenje v rojstnem dolu, ki ga ljubim, kakor svoje oko. A ti, Martin . . .«

»Ne dalje, dragi Ivan! Včeraj hudo mi je še danes, ko se spominjam, a vendar naj povem: včeraj sem sklenil

trdno zavezo s tem krajem in sedaj sem domačin; kaj ne Ivan, domačin?«

»Da, da! Poznam te, Martin! A naj ti povem tudi jaz, da brez tebe si ne morem misliti življenja v Jaznem dolu. Odpusti, da sem včeraj tako naglo ravnal!«

»In ti meni, Ivan, odpusti!«

Krepki desnici sta se združili in blagi srci sta se spojili. O blaga zveza, o mila prijateljska ljubezen! Izbežala si iz mest in od omikancev in bivati si šla ven v naravo, med otroke naravine.

Po kosilu pričneta snažiti manjšo sobo, »kamro« poleg večje. S podstrešja prineseta sveže slame za postelji. Ivan si odbere posteljo svojega očeta in prepusti Martinu materino. Ravno tako polastita se dveh ostalih skrinj, v kateri vložita seboj prinesene stvari: obleko, nekaj perila, malo živeža, pa tudi druge malenkostne reči, kakoršne so takrat nosili vojaki seboj in je še sedaj nosijo.

Najhitreje osnažena je »izba« vzhodu na desno, ker je tam še najmanj nesnage. Proti večeru naseka Ivan od suhega lesa daljših trsk za razsvetljavo, ker taka mu je dobro znana, saj je bila od nekdanj pri Kólarjevih v navadi.

Po slabi mrzli večerji reče Ivan tovarišu: »Jutri je nedelja. V sv. Jošta cerkvi se prične sv. maša ob 6. uri, torej moraš vstati že pred 5. uro. Po maši podvizaj se domu, da boš o polu devetih zopet tu. Jaz pojdem potem v Trg k drugi maši, ki je ob 10. uri. Potem moram k našemu gospodu grofu, da mu naznanim prihod. Oddati mu imam tudi pismo, ki mu je piše naš četnik. V ponedeljek je tam somenj. Če mi bo po plačani desetini kaj ostalo od mojih prihranjenih krajcarjev, nakupim orodja, obleke in živeža. Kaj ti je jutri storiti, tako veš; za delo je časa dovolj med tednom. Tudi v ponedeljek

ne hodi od doma! Nihče ne ve, kako je sedaj gledé varnosti na naših gorah. Vrnem se še-le proti večeru.«

Ko se Ivan drugo jutro zbudi, je Martinova postelja že prazna; ko pa Martin vračajoč se zauka na Jaznem vrhu, napoti se Ivan v nasprotno stran iz doline navzgor.

»Srečno pot!« kliče Martin za njim.

»Dobro varuj!« odgovarja Ivan.

Mimo skalnatih vrhov, iz doline v dolino pelje Ivana pot tje čez goli »Škol«, raz kateri vidi navzdol krasno Vipavsko dolino, dalje Kraške gore in za temi leskeče se Jadransko morje. Tam daleč za morjem počiva marsikateri njegovih tovarišev v tihem grobu. Tudi njemu je šlo nekaterikrat trdo, pa končno je prišel vendar v zavetje, v tihi Jazni dol, po katerem je vedno hrepenel. — Sredi rebra naleti na čredo ovac, poleg nje pa vidi na skali sedeti pastirja, ki je zakrival obraz z rokami in glasno jokal.

»Zakaj plačeš, dečko?« vpraša ga Ivan sočutno.

Pastir umolkne, premeri orjaškega gorjana od nog do glave in zopet ga jok posili.

»Si li izgubil ovco?«

»Cigani so mi jo odgnali«, odgovori pastir in zopet glasno zajoče.

»Kdaj pa in kam?«

»Kaki dve uri je od tega, ko se priplazijo sem gori po grmovji, ugrabijo najlepšo ovco in bežé tje v leščevje v tisto blatno jamo, kamor krščen človek ne sme, kamor hodi jokat tisti zakleti gospod z dolgo brado. Joj meni, joj meni! kaj bo rekel gospodar, ko pridem domu brez nje!« Zopet si zakrije obraz in plaka.

Kaj rad bi Ivan utolažil pastirja in mu pomagal, pa ne more. V dveh urah so cigani lahko čez hrib in dol, ali pa so se skrili res v jamo, kakor trdi pastir; tam jih ni varno iskati, ker imajo gotovo kaj orožja pri sebi. Šel je svojo pot dalje; mudilo se mu je v cerkev. Dasi je šel po strmi poti navzdol, vendar je pogled le rad splaval po lepi Vipavski dolini.

(Nadaljev. prih.)

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Nadaljevanje.)

Pred poštno hišo stoji še danes košat divji kostanj. Po letu stoji v njegovi senci obširna »miza kamnata, na štiri vogle rezana«.

Necega popoldne sedi mala družba pod tem kostanjem, vmes tudi ženin Tanki. Ravno se pogovarjajo o njegovem ženitovanji, kar pride dr. Štrigalica, odvetniški koncipijent iz bližnjega mesta, ter naglo pozdravi zbrano družbo, potem pa brž pokliče Tankega od družbe proč,

češ, da mu ima nekaj resnega povedati. Družba, ki je od strani opazovala Tankega obraz, govorečega z doktorjem, slutila je, da mu je moral slednji nanzanjati gotovo prevažne zadeve. Kmalu je pogovor končan in Tanki stopi k Mihi rekoč: »Mislite si, gospod poštar! dr. Štrigalica je pooblaščenec od nadlogarja Lipovca, da me izzove na dvo-boj. Meni ni nikakor mogoče tega poziva sprejeti: kaj naj vsled tega storim?«

Miha mu brž odvrne: »Le sprejmite poziv na dvoboj. Saj niste otrok; kar pogumno se doktorju odrežite!«

Precej časa mine, predno se Tanki odloči, da je voljan sprejeti poziv na dvoboj. Z omahujočo roko se stegne po rokovi, katero mu pomoli Miha, ter jo vrže na kamenito mizo pred doktorja, rekoč: »Tu imate!«

Ta pogumni korak, ki ga je Tanki storil, spravi ga v največjo razburjenost. Brž zahteva sladkorne vode in še drugih pomočkov, ki človeku preganjajo omotične slabosti. Miha pa mu z besedo pomaga, da se prej vzdrami, prigovorjaje mu, naj se le utolaži, ker se zanj gotovo vse dobro izteče.

Ubogi Tanki ne more celo noč zatisniti očesa. Smrt, nenadna smrt v mladostni dôbi, in sedaj, ko je ženin . . . to je prežalostno, to je grozno!

Dvoboj je bil določen za tretji dan v Stanéh, malem gozdiči za domačo vasjo. Izbrana sta bila samokresa, in streljala se bodeta na 20 korakov narazen. Miha gré Tankemu očigled tako velevažnega trenutka na vso moč na roko. Zjutraj ga brž vzame seboj na vrt, kjer ga uri v streljanji s samokresom. Ker je Tanki silno razburjen, ne zadene niti griča na vrtu. Pri dvobojih je navada, kakor znano, da skušajo spremljevalci pred odločilnim trenutkom stranki pregovoriti, da se z lepa poravnata med seboj. Da bi pri tej priliki imel Tanki kaj pokazati, kar bi nasprotnika utegnilo prestrašiti, prestreli Miha list papirja ter ga dá Tankemu. Miha se dela, kakor da je to zelo resnobno in važno; a mnogokrat se obrne v stran, da ga ne posili močen smeh pri tej burki.

Miha tudi opomni Tankega, naj sporoči svojemu očetu, v kako strašno zadrego so ga Kranjci spravili, in naj sploh vse potrebno uredi, zlasti pa spiše oporoko.

Zvečer pred onim dnevom, ko se je bilo Tankemu dvobojevati, pridejo še razni njegovi znanci poslovit se od njega. Ko jih sedi precejšna družba za mizo, povzame Miha besedo ter predlaga, naj Tanki napravi posebno listino, v katero naj sam zapiše edine besede: »Zavoljo hude otožnosti se ustrelil«, podpiše se sam in še dve priči. To se tudi zgodi. Tanki poprosi dva navzoča gospoda, da se podpišeta, in tako izgotovi listino, katero Miha brž vtakne v svoj žep. S tem je bil dovršen zadnji večer.

Okoli polnoči pokliče postiljon poštarja in mu pokaže pismo, koje mu je poštni odpravnik naročil naravnost nesti orožnikom. V pismu je stalo samo to-le: »Jutri ob 5. uri se bo v Stanéh dvobojevalo; prosim, preprečite to! R. Tanki.« Miha veli postiljonu, naj ostane doma in se spat spravi, da ne bo drugi dan dremal na vozu.

Zjutraj zgodaj Tankega že čaka okusno pripravljen zrezek in steklenica vina, toda razburjeni Tanki ne more zavžiti ničesar.

Nekoliko trenutkov, predno je bilo treba oditi v Stané, izgubi se Tanki kar nevtogoma. Vsi mislijo: sedaj jo je pa upihal! Toda Tanki se je bil podal v svojo sobo k nekemu opravilu, katerega bi se bil pač moral že preje večkrat prijeti, da bi bil izhajal bolje med tem čudnim svetom: k molitvi. Zares, Tanki je molil prav goreče, kakor se je videlo, a porok nisem za to, da je bila molitev dobra, kajti prisiljena reč nikdar ni dobra. Tankega molitev pa je bila prisiljena, ko so mu njegova nespamet in druge norčije dele tako vrv za vrat. Vest ga je tudi opominjala, da se ne sme dvobojevati: toda — čast in nevesta, to je tudi nekaj. To je bil zmešan ta ubogi Tanki! A, ko bi le poštarja ne bilo! — Poštar pa je hotel svojo šaloigro ali bolje burko nad Tankim

doigrati. Rad se je smijal, to je bilo njegovo veselje. Na Tankega se je bil pa njegov hudomušni brencelj še posebej obesil, ker mu je hotel splaćati njegovo rateško snubitev. Zato gre ponj v sobo: »Na boj, gospod Rudolf, na boj za nevesto! Ali menite, da se pri nas neveste tako lahko dobé? Le urno! Nič se ne mudite!«

»A kaj bo z dušo, ako padem, gospod poštar?«

»Ne boste padli ne! Le pogumno! Lipovec bo bežal pred vami kakor zajec. Vi še sami ne veste, kaj znate!« In šli so proti Staném.

Tanki še nekaj pogumno koraka. Toda le dokler Miha ne vpraša upokojenega nadporočnika, ki je bil tudi v spremstvu: kaj bi bilo, ko bi se sedaj-le slučajno prikazali orožniki? Nadporočnik odgovori, da bi on kot častnik prevzel poroštvo, in potem se morajo orožniki umakniti. Te besede Tankega tako potarejo, da je videti kakor na vislice obsojen hudodelnik. Spremljevalci ga skušajo sicer ojunačiti, toda malo izdá njihova zgovornost.

Tanki in njegovi privrženci dospejo nekoliko prej do označenega mesta nego nasprotniki. To dá Tankemu spet toliko poguma, da si upa izjaviti: »Čakali jih pa že ne bomo!« A kaj je to? Tam izza grmovja se že vidijo, kako junaško stopajo proti določenemu kraju. Prvi je zdravnik, ki nese v zabojčku potrebno orodje in obveze. Dospevši na kraj dvoboja razloži vse na pripravljeno klopico.

Miha, sekundant odpravnikov, in dr. Štrigalica, sekundant nadlogarjev, začneta posredovati med strankama. A Urban Lipovec se drži pretrdovratno; zato ni zaželenega vspeha. Ne kaže torej družega, kot samokresa pripraviti in prostor izmeriti. Obojno to prevzame zopet Miha, od strani opazujoč Tankega. Neznosno

je potrť in prestrašen ubogi odpravnik. Poštarja začne smeh tako lomiti, da se mora nekoliko odstraniti. Kar stopi Tanki k njemu, rekoč: »Gospod poštar, jaz bom kar ušel!« Miha spet naredi kar se dá resen obraz in mu pravi: »Tega pa res nikar ne storite! Rajše prosite Lipovca, da odstopi od dvoboja proti temu, da mu prepustite svojo nevestico!« Tankemu je ta predlog všeč. Brž stopi pred Lipovca, razodene mu svoj sklep in pristavi, da je pripravljen izročiti mu tudi vsa Lenkina pisma, katera mu je poslala: s tem hoče pokazati, kako resno da misli. Nadlogar se s tem zadovolji. Samokresa, ki sta bila itak na prazno nabita, sprožijo v zrak in vsa družba se razide oveseljena, seveda najbolj Tanki. Spremljevalci vsake izmed obeh strank se vrnejo vsak proti svojemu domu. Tanki pa od samega veselja kar naprej dere, ne pomislivši, da jo je vrezal po ravno nasprotni poti. Miha ga mora posebej priklicati in zavrñiti na pravi pot proti domu.

Ko se Tanki proti večeru nekoliko pomiri, svetuje mu Miha, naj ukonča tisto listino, na katero je sam zapisal, da se je ustrelil zgolj iz velike otožnosti. Kajti sicer bi se moglo zgoditi, da bi si Lipovec na kak način prisvojil to velevažno listino, Tankega na samotnem kraju ustrelil in mu to listino vtaknil v žep. Sedaj se Tanki čuti spet v novi smrtni nevarnosti, ko je jedva eno prestal nenavadno srečno. Hitro preišče vse svoje žepe, pa — groza! listine ni v nobenem! Miha pravi, da je najbrže nadlogar med svojimi listinami pograbil tudi odpravnikovo in je sedaj brezdvomno v njegovih rokah. »Smrt, pa po nedolžnem! Smrt, pa po nedolžnem!« — tako začne sedaj preubogi Tanki vzdihovati.

Vendar pride k njegovi sreči še ta večer Lipovec in nekaj gospodov na

pošto. Tanki in Miha ga brž primeta zaradi tiste listine. Lipovec prizna, da je res prišla v njegovo last in da je pripravljen Tankemu tudi vrniti jo, toda s posebnim pogojem. In ta pogoj se glasi: »Rudolf Tanki mora v pričo vseh trdno obljubiti, da se ne bo nikdar več v svojem življenji ženil s tako žensko, s katero bi se ne mogel pametno pomeniti v njenem materinem jeziku.«

Tanki je s tem predlogom zadovoljen. — S tem so končane tudi vse Mihove

spletke nasproti nespametnemu ženitovanju Rudolfa Tankega.

Ko je rateški pismonoša — doslužen vojak — to slišal, kar se je bilo dogodilo, rekel je: »Ta pa, — ta! Poštar zna! Jaz sem bil pri vojaki, a on je bil pri vragih.«

Poštar sam, ki prepušča sodbo o svojem ravnanji — ne hoteč hvaliti se — drugim, méni takó-le: »kakoršna bolezen, tako zdravilo.«

(Nadaljev. prih.)

Nevesta.

Gdarci polunočne ure
Nad mirno se vasjo glasé,
Na oknu pa, nevesta mlada,
Oči še trudne ti bedé.

Oziraš v noč se temno-jasno,
V laseh se veter ti igra,
Bodočnost preišljuješ tajno,
Srcé ti burno trepetá. —

Na nebu zvezda se utrne,
Svitloba njena otemni:
Nevesta pa obraz zakrije,
Bolestno, tužno zajechi. —

In plakaš, mlada deva, plakaš,
Ti kaplje solza za solzó,
Ker plašiš se, da sreče zvezda
Že jutri utrnila bo.

Borodin.

Okamneli svatje.

(Po narodni pravljici.)

Le brzo vstani, Zorika!
Daj lasce razčesati;
Obleci krila svilena,
Natakni prstan zlati;
Pripni še venček v kitice,
Pripni si šopek v nedrije!
K poroki vedno zvesto
Popeljem te nevesto.

In brž ti vstane Zorika,
Najlepša v srenji celi,
Za roko prime ženina:
»Le urno k cerkvi beli!

K altarju tje stopila bom
In s tabo se združila bom:
Srcé pa tebe vroče —
Ljubiti vedno hoče.«

Leži dolina Ribniška
Prostrana na široko;
V ozadji góra je strmá,
Kipi v nebo visoko;
Tam steza kvišku vije se,
Da vsakdo rad počije se.
Veselih svatov tropa
Sedaj po stezi stopa.

Gorkó pripeka solnčice
Na svatovsko krdelo,
Žge nežni devi ličice,
Žge jej obleko belo.
Nevoljno, čmerno ti mrmra:
»O, da ostala sem doma,
Kjer me je lipa zala
Pred solncem varovala!«

Tolaži ženin Zoriko:
»»Potrpi, ljuba moja,
Saj bomo kmalu čez goró,
In konec bode znoja:
Tam beli mi stoji gradič,
Obdaja ga zelen vrtič,
Treh lipic senca mila
Te bode ohladila.««

Počasi stopajo naprej,
In solnce bolj pripeka;
A ni dreves, ni gostih vej,
Da dale bi jim leka.
Nevesta hujše se jezi
In srd iz ust jej govori,
Da solnce je nemilo
Končalo s potom krilo.

Tolaži ženin Zoriko:
»»Potrpi, moja mila,
Saj bomo kmalu čez goró,
Boš žejo ugasila;
Tam doli teče vir hladan,
Napaja polje in ravan;
Gradič ima obilo
Zlata za novo krilo.««

In svatje spet naprej gredó,
Še hujša je vročina;
Oj Zorika razjarjeno
Ti solnčni žar preklina:
»Pripôdi se, oj črn oblak,
Zakrij to zlobno solnce v mrak!
Da vrgla božja roka
Bi je z nebes oboka!«

In črn oblak se pridrvi,
In svate tma objemlje,
In zrak se trese, grom bobni
In blisk pogled jim jemlje. —
Obsine solnce spet goró,
Ljudje pa gori kažejo:
Glej, oni kamni beli
So svatje okamneli!

A. H.

Izgovarjanje končnice opisovalnega deležnika.

(Nadaljevanje.)

Zgodovina nas jasno uči, da se je nekdam *l* izgovarjal tudi med ljudstvom, kajti tedaj še ni bilo razumništva v sedanjem smislu. V staroslovenščini se je *l* na koncu glagolov izgovarjal, kakor nas učé spisi iz one dobe, akoprem ni bilo tujega vpliva. Ko bi se bil končni *l* drugače izrekoval, imeli bi bili gotovo posebno črko; saj je staroslovenščina tako preskrbena s črkami kakor noben drug jezik. Tudi karantanski Slovenci so izgovarjali *l*, kakor nam svedočijo brižinski spomeniki. Škof Abraham je bil Karantanec in je sedel na škofovskem prestolu od l. 957 do 994. Ta je ali sam pisal brižinske spomenike, ali, kakor Kopitar trdi, narekoval svojemu tajniku,

da je torej ta spis nastal »Abrahamo dictante.« Če je pisec po narekovanji pisal »zegrešil, stuoril, bovvedal, ucazal«, moral je tudi narekovalec tako govoriti.

Kaj pa v začetku novoslovenskega jezika, ali se je tedaj še *l* izgovarjal, ali se ni v teku stoletij poizgubil? Ravno v 16. in v začetku 17. veka pišejo vsi pisatelji *l*. Pozneje se je začelo izgovarjati polagoma tako, kakor se še danes, a ne povsod.

Vzrok, da se je začel *l* ko *v* izgovarjati, je menda hitra govorica. Radi te se jezik ne zadeva ob gornje čeljusti, in *l* se spremeni v *v*. Ker pa jezik tudi teži za samoglasniško končnico, spremenil se je ta *v* s pred njim stoječim

samoglasnikom v *u* ali *ov*. (Primeri laščino, v kateri so oblike: servo, nobile, altro, sono, è nastale iz latinskih: servus, nobilis, alter, sunt, est.) Da pa je vendar treba *l* pisati in tako tudi pravilno izgovarjati, uči nas ves slovenski jezik. Izgovarjanje ljudstva tukaj ni merodajno. Ljudstvo namreč tudi drugih besed ne izgovarja pravilno in jasno, ker govori n. pr. prov za prav, hitel' za hiteti, lep'ga za lepega i. t. d. Da pa sedanje izgovarjanje v ljudstvu res ni merodajno, kažejo nam mnogi razlogi, katere bom navel v zgodovinskem pregledu: tako ravnanje je najbolj poučno, stvarno in primerno znanstvu.

Kakor Trubar (Dolenjec) pravi, izgovarjali so *l* po »bezjašku«, torej ne popolnoma čisto. Za izgled navajam nekatere oblike Trubarjeve: uidel, vmel, bil, postavil, tolmačil, drupal, izpisal. Krell (Vipavec) piše: merdal, obrezal, ótel, navadil. Dalmatin (Krščan): vmuril, prišál, razglasil, perpelal, rešil. Adam Bohorič¹⁾ veli, da naj se *l* izgovarja »debelo« in piše: sem bil, sekal, obljubil, vkazal. Janez Schweiger (doma blizu Kočevja): zapovedal, pregledal, bil, pustil, dopolnil. — V XVII. veku. Tomaž Hren (Ljubljancan): perbližal, rekal, šel, obljubil, zidal. Matija Kastelec (r. v Kilovčah) piše v prozi vedno *l*, v pesmih pa časi *l*, časi *u*: vzdignil, deržal; toda v pesmi: sturiu, rešiu, pomisliu; zraven pa stoji oblika: obudil. Gotovo zanimiv slučaj! Janez Krstnik (od Sv. Križa, Vipavec) piše vedno *l*: zaznamval, gouuril, pissal. Peter Petretić (z Božjum voljum Biskup zagrebeški vsem Slovenskoga Orsaga Cirkvenem Pastirom) piše: zvisil, podigel, posadil, iskal. Juraj Habdelich: bil, učil.

¹⁾ Bohorič o *l*-u govoreč piše: Sed interdum crasse efferenda, quasi sit gemina, praesertim in fine, ut: debel (crassus) etc.

V XVIII. veku. Slovnici l. 1715¹⁾ in 1758, prva v Ljubljani, druga v Celovci tiskana, pišeta vedno *l*. Isto tako o. Rogerij, in sicer tudi v pesmih: dial, sbral; zaperl, prederl; bil, dobil. Jernej Basar²⁾: ótel, hvalil, častil. Ne drugače Paglovic³⁾. — Kaj drugega pa dobimo v »Dictionariji« l. 1744. Tu ne nahajamo več *l*-a, ampak oblike: spovedou, postou, položou, jedu. Podobno piše Repež (Cirkničan): vlejku, teku, terpu, smilu, povedov. Hasl (menda Celjan) pa pravi: Dostikrat sim po stari navadi *l* pisal, kjer je treba *u* izreči, kakor: sim sturil, dolshan, sylnu.

¹⁾ O. Hipolyt, ki je dal to slovnico tiskati, piše: Litera *L*, licet semper scribi debeat, quandoque tamen non pronunciat, sed illius loco pronunciat vocalis *u*, ornate quidem, si *L* in fine dictionis, absone admodum, si in medio dictionis reperiat; sic ornatus pronunciat sim biv pro sim bil, sim vidiv pro vidil, plésau pro plésal, quamvis scribi debeat bil, vidil, plésal (licet bene exprimat per *L*, juxta morem inferioris Carnioliae). Kop. Gr. p. 102.

²⁾ Jernej Basar piše l. 1734 v predgovoru svoji knjigi »Conciones etc.«: »Zdajci pak u' začetku tiga meni naloženiga della sem en daljni čas premišluval, na kaj za eno vižo be govoril, inu z'kaj za enimi puštabi, al čerkami be kranjske besede pisal? zakaj je raminu velik zločik mej ludmy slovenskiga jezika, eni na mejsti *l* špogajo *u*, koker sem biv, drugi pak *l* na mejsti *u* sem bil. — Veči dev pišem, koker je u' bukvah krajnskih Evangeliov, u' katerih na mejsti *u* najdeš postavljen *l* sem bil, inu ne, sem biv.«

³⁾ Paglovic: Antiquus tamen, et in omnibus usque modo publicatis Evangeliorum editionibus observatus tenor scribendi per *al*, *el*, v. g. dial, živil, vmrl, etiam in hac editione ex jussu Majorum retineri debuit, et merito, quia tum ob sua derivativa formanda genus foemininum, et numerum pluralem, v. g. diala, diali; živela, živeli; vmerla, vmerli, retineri debuit, tum quia inconveniens visum fuit, novitatem contra receptum antiquorum morem introducere, tum etiam, quia haec methodus certum aliquem ornatum, et specialem linguae dialectum denotat, cum et id ipsum in aliis linguis fieri videamus etc.

Drugi iz tega stoletja zopet pišejo vedno *l*, kakor Pohlin, Kumerdej, Japel.

Iz teh podatkov sledi, da so v 16. in deloma v 17. stoletju pisali *l*, in sicer brez izjeme domovine. Dolenjci, Notranjci, Ljubljančan Hren, Kajkavci pišejo vsi *l*. Gotovo se je *l* tedaj, kakor spričujejo pisatelji iste dobe sami, drugače izgovarjal kakor dandanašnji, vendar je moral izgovor biti bolj podoben čistemu *l*-u nego *v*-u, sicer si ne moremo razlagati, da bi vsi pisatelji *l* pisali in ne morebiti bolj podobnega *v* ali *u*. Dalje opazimo, da se v drugi polovici 17. in v 18. veku nahajata v pisavi obe obliki, čisti *l* in pa *u*, pred katerim se vokal predrugači. To opazimo posebno v slovarju, izdanem v Celovcu, pri Celjanu Haslu in Cirkničanu Repežu.

Razvidno je torej, da se je na Koroškem in Štajerskem *v* prej izgovarjal kakor na Kranjskem. Polagoma pa opazimo tudi na Kranjskem sledove te iz-

reke. Ako torej Škrabec trdi, da je izreka *l*-a neslovenska, nemška, oziroma po laškem vplivu nastala, ne vemo skoro, kako bi to sklepali. Koroško in Štajarsko sta gotovo bolj v dotiki z Nemci, kakor Kranjsko, in vendar se je ukoreninila izreka *v*-a prej v omenjenih deželah kakor na Kranjskem. V nekaterih slučajih bi si mogli to izreko tolmačiti kot vpliv hrvaščine n. pr. pri Kastelcu, ki piše časih sturiu. Ta izreka pa ni bila vseč ljudem že v prejšnjem veku. Marka Pohlin pravi v svoji slovnici: Die Krainer, welche im Reden das *l* oft ungerieimt in *v* versetzen, schimpft man mit jenen bekann-ten: »Ti Špeva, kaj se počeva, ke se po vuži švopotava, kader se nam bva pvatnu iz šiše inu kobivo iz štave ukradva.« Sicer ni ta izreka zoper Škrabčevo pravilo, vendar se mi zdi imeniten dokaz, da ljudje takrat niso smatrali slovensko izreko *l*-a ko *v*. — To spričuje zgodovina. Kaj pa v našem veku?

(Konec prih.)

Iz domačih in tujih logov.

(Piše prof. M. Cilenšek.)

I. Krivokljun.

Mirno počiva narava pod sneženo odejo ter si krepki oslabiljene svoje ude nam zemljanom na korist. Zemlje površna plast se je vsled mrazú sprijela v trdo telo in tem pótom izgubila proizvajajočo moč. Zato so pa tudi usahnile nežne rastline, drevje pa in grmovje zaostalo je v rasti in njega konec poletja nastavljeni popki ostanejo malone neizpremenjeni do spomladi, ko razveže solnčna gorkota zemeljske snovi in je raztaplja v kapljicah. Zavoljo pomanjkanja živeža in morda tudi vsled drugih razlogov zapustili so svojo domovino krilati pevci

in odpotovali na jug, kjer jim je svetá vladar pogrnil drugo mizo. Nekoliko jih je seveda ostalo domá, kakor bi hoteli vsemu svetu dokazati pregovora istinitost: ljubo doma, kdor ga ima. Kako drag je živalim domači kot, kažejo najbolj tiste, ki se vso zimo od njega ločiti ne morejo. Res, da moti gozdno tihoto žolna, ki v potu svojega obraza potrkava ob debela išoč mrčesje zalege, ki se je ondi naselila in pričela malovredno svoje delo. Tudi zaspana veverica pokuka včasih zvedavo v svet hoteč poizvedeti, je-li že čas, da zapusti zimsko svoje bivališče. A živalica se je motila in zvije se zopet v svoje gnezdo. Kmalu pa je

postalo v tihem gozdnem zatišji, katero oživlja žuboreč potoček, nekako živahno. Oglasili so se redki gostje, ki s svojo živahnostjo vznemirjajo celó našo zaskranko, katera počasi odpre svoje okence in se ozira po njih. Ni jej vseč ta glasna druhal, kajti nje geslo je: s trebuchom za kruhom. Akoravno je obrodilo jelovo drevje letos prav obilno in je povod našim gostom, gleda je veverica vendar z nevoščljivim očesom, kajti enaka hrana vzbuja povsod v prirodi boj za življenje in smrt.

Veselo to našo družbo delajo krivokljuni, ki so razven drugih posebnostij prejeli od Stvarnika tudi to, da cvete v njih prsah že vesela pomlad, ko okolo njih zmrzuje vsaka stvar in debelo ivje drevje pokriva. Krivokljuna stavi namreč legenda med posvečene ptiče, ker je skušal izdreti železne žreblje iz križa, na katerem je trpel Odrešenik svetá. Pri tem delu si je skrivil kljun in okrvavil svoje perje ter zavoljo usmiljenja svojega prejel od Boga to prednost, da more tudi za najhujšega mrazú odgojevati svojo mladino. Ni treba še naglašati, da je ostalo potomcem ime, katero je zaslužil praded s svojim blagim delom.

Krivokljun je sicer redka, a tembolj zanimiva prikazen. Velikosti in postave je dleskove in nalik temu močnega trupla. Kljun, ki mu je dal ime, je kaj čudno orodje. Visok je in trd in osobito spodnja čeljust je ob korenu jako široka. Gornja čeljust nima drugega svojstva nego to, da je ukrivljena nekoliko na stran, česar ne opazujemo pri drugih pticah. Tem zanimivejša pa je spodnja, ki je ukrivljena navzgor in se blizu konca križa z zgornjo. Seveda je usločena tudi malo na stran liki gornja, da se moreta ujemati, kedar ji je treba v rabo vzeti. Zavihana je pri nekaterih na desno, pri drugih na levo. Mladičev kljun je mehak in raven ter se ukrivi pozneje, ko popolnoma dorastó in si začnó sami hrane iskati.

Naš lahkoživec je po vsem životu rudeč ko cinober, tu pa tam mu je ostalo celó nekoliko rumenkastih peres, ki so ga krila za mladosti. Samice so sive. Ozke in kratke perutnice so črnosivkaste; tak je tudi rep. Noge so kratke,

pa močne, imajo tri prste naprej, jeden pa nazaj obrnen. Vsak prst se skončuje v močen, precej ukrivljen črn krempelj.

Krivokljun je družna ptica, ki se klati v precejšnih jatah od kraja do kraja in ako mu je kje po godu, ostane tam nekoliko časa, potem pa izgine brez vsakega sledú. On gre samó za hrano in kadar je obrodila naša jelovina obilneje, pride jih dosti v naše vedno zelene lesove, listnatih se pa ogibljejo dobro vedoč, da ni ondi ničesar za njih kljun. Torej lahko trdimo, da jih ne moremo uvrščevati ne med selivke, ker nimajo določenega časa za potovanje, ne med stalne ptice, ker ne ostanejo v svoji domovini in tudi pravi klateži niso, ker so zdaj tu, zdaj tam. Nimajo torej pravega domovanja in so gledé tega nekako podobni desetemu bratu, kojega spomin še živi med ljudstvom. V ugodnem kraju ostanejo često po več let in živé o jelovem semenji, katero vedó prav spretno luščiti. Krivokljun odtrga storž ali češarek z drevesa in ga odnese na priljubljeno mu vejo, kjer ga jame s kljunom obdelovati. Pod lusko zasadi močni kljun, jo privzdigne in razcepi ter izliže z jezikom semeni, ki tičita brez oplodja med oleseneli luskami. Pod takim drevesom nakopiči se časih toliko lusek in popolno ali nepopolno izluščenih storžev, kakor bi bila njega krošnja prava drvarnica.

Družba je krivokljunu potrebna, a zmirom išče le svojih sorodnikov, nikdar se ne druži z drugimi pticami. Po ves dan so na drevji, kjer jako spretno plezajo; kljun jim služi v oprijemanje po vejicah. Na drevji se vedejo prav kakor papige. Na zemljo pridejo samo, da si ugasé žejo. Človeka se ne bojé posebno in se ga ogibljejo samo ondi, kjer jim je sovražen in je zalezuje. Celo radovedni so naši majhni prijatelji. Ko je ugonobila lovčeva puška jednega izmed jate, ne odleté ostali, temveč obžalujejo njega britko osodo. Da, njega par se večkrat tako spozabi, da sede na vejo, kjer je zadelo smrtonosno zrno druga ali družico. Tudi loviti jih ni težko. V gajbico zaprti sorodnik privabi jih z znanim jim glasom, da se vsedejo na šibice, ki so s klejem namazane. V suž-

nosti je imajo ljudje prav radi, ker pojó skoro vse leto. Njih glas je prijeten, pesem priprosta, ob koncu pa navadno popačena in zmešana. Človeka se hitro privadijo in postanejo prav krotki in domači.

Dasitudi se ptiči za dne časih po gozdu razkropé, vendar se zbirajo zvečer na navadnih prenočiščih, kjer tiho prespé na drevesnih vejah noč. Tudi za valitve se pari bližajo drug drugemu in tako ostanejo skoro vse življenje v družbi. Valé pa lahko o vsakem letnem času in niso navezani na določen čas, liki druge ptice. Za gnezdo si izvoli par vejo, nad katero se razprostirajo druge, da varujejo zarod snega in dežja. Samica sama znaša razne šare in plete gnezdo,

katerega kotanjo napolni z mečjimi stvarmi. Samec se pa nekako pritaji in vrti v najvišjem vrhu čakajoč trenutka, ko bo treba pitati mladiče. Med tem, ko je njega samo veselje, položila je samica 3—4 sivkasta, krvavo ali rujavkasto-lisasta jajca v gnezdo in se ne premakne od njih. Mala živalica prav dobro čuti, da bi se jajca pokvarila vsled mrazú in vsa dosedanja skrb bila bi zaman. Sedaj se jej pridruži on in jo marljivo oskrbuje s hrano. Ko so mladiči izlezli iz lupin, pitata je stara iz prva z omehčanim, pozneje pa s trdim semenjem. Dolgo že letajo za njima, a hrane si ne morejo iskati, predno ne dobé ukrivljenega in trdega kljuna.

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Slovenska Matica. Odkar obstoji »Sl. Mat.«, izdaja vsako leto svoj »Letopis«, ki se je s prva imenoval »Narodni koledar«. Prinaša poleg poročil o društvenem delovanji in napredovanji tudi razne spise. Precejšen del »Letopisa« so zavzemali nekdanji leposlovni spisi, tudi prestave so se tu objavljale. Nekaj let sem prinaša »Letopis« samo poučne spise. Odbor »Mat. Slov.« je sprejel in obdržal načelo, da naj bodo ti spisi res znanstveni, toda ne preveč težavni in ne taki, da bi zanimali samo malokaterega čitatelja. To načelo je popolnoma pravo, kajti malo bi koristili večini Maticarjev visoko-znanstveni spisi, akoravno bi delali sicer čast našemu narodu. A ne morem si kaj, da ne bi pri tem opomnil še nekaj drugega. »Matica« je prvi naš slovstveni zavod in ima v narodu dovolj trdno podlago. Njen »Letopis« prihaja vsako leto na svitlo: zakaj in čemu? Morebiti samo, da prinese zbirko manjših spisov? Ali ne bi prav bilo, da bi v »Letopisu« Maticinemu odsevalo kolikor mogoče duševno življenje slovenskega naroda, da bi se torej taki spisi pridobivali zanj, ki nam kažejo napredek narodov, njegove vspehe, njegove težnje po različnih straneh duševnega in gmotnega stanja. Seveda urednik ne more vsega storiti, toda oni pisatelji, ki hočejo pisati za »Letopis«, naj bi imeli to pred očmi, da bi ta knjiga postala, akoprav je znanstvena, vendar narodna knjiga.

Ako obračamo te svoje misli in želje na »Letopis« za l. 1887, moramo zadovoljni preiti od spisa do spisa in priznati, da ustreza našim zahtevam. Prvi spis je dr. J. Vošnjakov:

»Kaj človeštvo prideluje in uživa« (str. 1—64). Ta spis je ne samo poučen, ampak h krati tudi prijetno-zanimiv, kažoč, kako narava ugaja in ustreza raznim našim potrebam. Spis je tudi kolikor se dá temeljit, ker ponuja toliko statističnih podatkov, kolikor si jih more želeti tudi natančen čitatelj. Sicer pa obravnava ta spis samo rastlinske prirodine; živalske in rudninske pridejo na vrsto prihodnje leto, kar smemo z veseljem pozdravljati. — Stavkotvorje je tu pa tam nekoliko tuje; nekatere oblike ne kažejo doslednosti, n. pr. iztiskati, zdelovanje, vdomaćiti, udomaćiti, kar pa raje prištevamo tiskovnim napakam. Med »zdelovati« in »izdelovati« narod dobro loči. — Drugi spis je: »Kratka zgodovina c. kr. nižje gimnazije v Kranju«. Sestavil prof. D. Karlin (str. 65—87). — Ne morem izreči, kako otožne misli so se mi vzbujale čitajočemu o tej učilnici na lepih gorenjskih tleh. Kmalu bode spadala ta učilnica med zgodovinske predmete, ako goreče želje kranjske dežele ne zmorejo trde volje naučnega ministra. Ta sicer majhen spis je res dragocen, za kar smo gosp. pisatelju zelo hvaležni. — Tretji spis slove: »Slovenske narodne vraže in prazne vére, primerjane drugim slovanskim in neslovanskim«. Spisal J. Navratil (str. 88—167.) Opisane so vraže o kresu in o veliki noči. Predrzo bi bilo, ako bi hotel sodbo o resničnosti posameznih podatkov izreči, kajti nakopičenega je toliko blaga, da poročevalca kar nič ne mika zaradi majhne slave iti za neutrudljivim raziskovalcem narodnega blaga. Posamičnostij ne morem omenjati in treba mi ni drugega reči nego: čast vrlému pisatelju! Kdor ljubi mili rod svoj in je živel dolgo sredi

vernega naroda, oni prebira z največjo slastjo to nagromadeno tvarino. — »Žiga Višnjegorski, prvi avstrijski poslanec na turškem dvoru l. 1528.« Spisal Iv. Steklasa. (Str. 168—184). S znano marljivostjo nam opisuje naš zgodovinar delovanje, ali bolje, važno poslanstvo tega kranjskega plemiča na turški dvor l. 1528. Poslanstvo je zares tako zanimivo, da je pisatelj dobro pogodil izbravši si tega domačina za zgodovinsko sliko. — »Peter Petretić.« Spisal Anton Raić. (Str. 185—226). »Da bi nekoliko pripomogel k spoznavanju kajkavskih pisateljev, odločil sem se izpregovoriti nekoliko besed o Petru Petretići: r. 1600 v Sosačah, v žumberškem okraju, 1649 zagrebški vladika, u. 1667. Izdal je »Szveti evangeliomi« 1651. l za službeno rabo, na podlagi katere naš g. pisatelj razne zgodovinske zanimivosti, zlasti pa njegov jezik razpravlja. Žal, da se ne morem globlje spuščati v ta spis, ki je za jezikoznanca kaj mikaven in poučen. — »Voda, s posebnim ozirom na pitno vodo in na ljubljanske razmere.« Sp. I. Šubic (Str. 227—258). Ker hoče napraviti ljubljansko mesto vodovod za dobro pitno vodo, pretresalo se je vodno vprašanje zadnja leta mnogokrat v Ljubljani. Tudi gospod pisatelj je imel o vodi javno predavanje, iz katerega je nastal ta kaj primeren spis. To vprašanje se obravnava tukaj vsestransko. — »Trije slovenski rokopisi iz prve polovice XVII. stoletja.« Spisal Vatroslav Oblak. (Str. 255—315). Z veseljem opazujemo, da se preiskuje pri nas v novejšem času z veliko natančnostjo vse, karkoli moremo zaslediti v zgodovini, včasih morebiti s pretirano — ne natančnostjo, ampak obširnostjo. Slovensko jezikoslovje dobiva tako vedno širšo podlago. Bati se je pri tem le, da je obzor sicer večji, a tudi negotovost večja. O jeziku teh spomenikov, ki so prisege iz 17. veka, pravi pisatelj: »Jezik našega spomenika se ne odlikuje po nobenih starih oblikah ali drugih posebnostih niti glede glasoslovja niti glede oblikoslovja in slovarja. Rokopis je v jezikoslovnem obziru samo zaradi tega zanimiv, ker nam predočuje dosti verno jezik prve polovice sedemnajstega stoletja.« — »Biblijografija Slovenska« v l. 1886. Sestavil Ivan Tomšič. (Str. 316—328). Ta biblijografija je sicer običajna v »Letopisu«, a zaradi tega nič manj dragocena: prav v letopisu je na mestu. Moja želja sicer ni merodajna, vendar ne morem je zakrivati: kaj, ko bi naznanjene bile tudi cene časopisom in knjigam? V predvarek! — »Letopis Matice Slovenske«. Sestavil Evgen Lah, društveni tajnik in knjižničar. (Str. 329—386). Ta obsega: I. Poročilo o delovanju »Matice Slov.« od 1. novembra 1886. do 31. oktobra 1887.: tri seje in veliki zbor 13. aprila 1887. II. Računsko poročilo, ki nam kaže zdatno izboljšanje denarnega stanja. III. Poročilo o društveni knjižnici. IV. Opravništvo »Mat. Sl.« za l. 1887. V. Imenik udov. Potem še tri manjša poročila.

Iz tega pregleda je razvidno, da lanski »Letopis« res ustreza zahtevam, ki smo jih stavili zgoraj. Zares, to vam je častna knjiga za slovenski narod!

„Zvončeki“. Zbirka pesnij za slovensko mladino. Nabral Anton Brezovnik, učitelj. V založbi Kleinmayrovi v Ljubljani. 1887. 8.º str. 356. Cena gl. 1.30. — To čedno knjigo priporočamo dijakom, ki želijo izbrati si lepih pesnij za deklamacije, da se učijo na pamet in tudi kratkočasijo. Prav rabljiva je; pesni so umno izbrane.

HRVATSKO SLOVSTVO.

Matica Hrvatska. Z nekako tesnim srcem poročam o delovanju »Matice Hrvatske«. Nekaj let sem razvija »Matica Hrvatska« tako mnogostransko in bogato svoje moči, da naša »Slov. Matica« nikakor ne more tekmovati z njo. Za 3 gld. letnega plačila dobivajo člani redno po šest knjig, lani so jih dobili celo sedem. In kakšnih knjig! Kakšna je zunanja oblika! Izmed lanskih imajo tri knjige ilustracije ali podobe, ki delajo Hrvatom čast. Pa tudi vsebina je izborna in za vsako leto primerno urejena. Recimo kratko: zavidali bi Hrvatom »Matico«, ako ne bi nas vezala bratovska ljubezen in nas silila, da se i mi z njimi radujemo živega književnega napredovanja. Tolažiti se smemo Slovenci s tem, da imajo Hrvati druge gmotne pomočke, nego mi. V decembru l. 1886 je bilo 6131 členov, sedaj jih je skoro 400 več; deželna vlada daje podpore 1500 gl., »Matica Hrvatska« ima veliko glavnico (nad 63.000 gld.), ima Draškovičev in Koturov zaklad za nagrade pisateljem (nad 20.000 gld.): s takimi pomočki morejo Hrvati že kaj izdati!

Lansko poletje došle knjige so namenjene društvenikom za l. 1886. Po številu jih je sedem, za Slovence osem (!), katere bomo čitateljem svojim kratko označili, kakor bomo tudi sploh trudili se kazati književno življenje Hrvatov, posebej še »Hrvatske Matice« — naše bogate tetke. 1. Prekoristna in vrlo pisana knjiga so »Črtice iz hrvatske književnosti.« Napisao Ivan Broz. Sveska prva. Uvod v književnost. 8.º str. 168. Cena gl. 1.20. Ta knjiga opisuje tako dobro pomen slovstva, njegovo bistvo, razdelitev, jezike sploh in posebej slovanske, — izmed katerih je seveda hrvatskemu odmenjenega največ prostora —, da ni lahko kaj tako izbornega najti v drugih slovstvih. Kaj enakega bi želeli tudi Slovincem. O novejšem našem slovstvu piše (str. 74): »Privijajući se u doba našega književnoga i narodnoga preporeda uz knjigu hrvatsku, slovenska se književnost zajedno s hrvatskom preporedila u duhu čistega slovenstva i očelicila narodnost slovensku, te se ne treba bojati, da će je smrviti valovi, koji udaraju s velike njemačke pučine.« — Danes še omenjam: 2 »Glasoviti Hrvati prošlih vjekova«. Niz životopisâ. Napisao Ivan Kukuljević Sakcinski. Sa sedam slika. 8.º str. 269. Cena gold. 2. — Opisani so: Ivan Česmički (Janus Pannonius), Stjepan Brodarić, Antun Vrančić, Mehmed Sokolović, Stjepan konzul Istrijanin, Dinko Zavorović, Juraj Habelić, Porodica Draškovića, Ivan Ivanišević, Rugjer Josip Bošković. — Krasna knjiga, ki ima namen proslavljati te zaslužne može in jih staviti rojakom v posnemanje!

„Dom i svijet“ se zove hrvatski novi, dvakrat na mesec izhajajoči, leposlovni list. Ko smo prvič zvedeli o tem imenskem bratu hrvatskem, ki je seveda mnogo bogatejši in krasnejši, a tudi dražji nego naš Slovenček, bili smo iznenadjeni zaradi tega soglasja v imenu in deloma namenu. Čitateljem lahko javimo, da je naslov našega lističa in njegov načrt že dolgo bival v glavi urednikovi.

ČESKO SLOVSTVO.

Bujno se razcvita med našimi severnimi brati v českih zemljah leposlovno slovstvo, žal pa, da se nekateri sicer izborno urejevani listi oddaljujejo v nekaterih spisih od vernega domoljubnega naroda českega ter kozmopolitiške in brezverske nazore širijo med svoje čitatelje. Da se to kolikor moč zabrani, da dobiva narod česki zdrave leposlovne hrane, začel je pred 10 leti v Brnu izhajati »Obzor« v veliki osmerki na eni poli dvakrat na mesec; cena 2 gold. — V Pragi pa izhaja 4. leto »Vlast« — časopis pro poučení a zábavu, redakci Tomáše Škrdle. — Předplaci ročne 3 gold. 25 kr.; púletne 1 gld. 64 kr. čtvrtletně 82 kr. Redakce

a administrace: Žižkov, číslo 505, Komenského náměstí (u parku)«. — Okusno ozaljšana izšla je »Vlast« posebno za letošnji januar v proslávo zlate maše ali kakor rečejo Čehi: »druhotin knežských«. Na prvi strani ima krasno himno latinsko poznatega slovaškega pisatelja in pesnika Fr. Sasinka; druga je česka, katero je zložil Vojtěch Pakosta, Slovencem znan pesnik, ki je našega Gregorčiča pesni preložil na česki jezik.

Kdor bi se rad igraje naučil českega jezika in dobil zdrave leposlovne hrane, naróči si »Obzor« ali »Vlast«, ki se posebno priporočata po zeló nizki ceni.

„Bludy a lži v dějinách“. Rozhledy po dějinách církevních a světských na obranu pravdy. Alois Hlavinka. V Brně 1888. 8.º str. 472. Cena gold. 1.15. — V zgodovinopisje se je zatrosilo mnogo zmot in laži. Proti katoliški cerkvi so rabili zlasti protestantje že od nekdej marsikako nepošteno orožje. Tako orožje zatreti skuša ta knjiga vrlega — menda mladega pisatelja. Priporoča se mnogo bolj nego enake nemške, n. pr. Geschichtslügen itd. že po ceni in po vsebini, ki je nam Slovanom primerna.

Raznoterosti.

Fotografija v zvezdoslovji. Najvažnejši novejši napredek v zvezdoslovji so dosegli učenjaki s tem, da so začeli rabiti fotografijo. Dajo se namreč s pomočjo daljnovidov fotografovati tudi najmanjše — boljše: manj vidne — zvezde. Tudi nebesno meglico so v Plejadah opazili, katere dosedaj niso poznali. Oko naše je namreč slabo, hitro se utruji in postane neobčutno: a v fotografiji se izrazi vse natančno, karkoli more le kazati daljnovid. Za sedaj naj o pomenu fotografije v zvezdoslovji samo to omenjam, da so cenili pred nekaj leti število vidnih zvezd nad 20 milijonov, a sedaj jih cenijo — pravijo, da nizko — nad 30 milijonov. S fotografijo bode možno vse zvezdnato nebo natanko v kartah zaznamovati. A to bode ogromno delo!

Naše osolnčje se ne suče samo okrog osi, ampak premika se tudi dalje, kar je dandanes trdno dokazano. Mnogo zvezdoznancev je to preiskovalo in vsi so prišli do precej enakih sklepov. Celó naše osolnčje hiti proti Herkulovemu ozvezdju in sicer se premakne vsako sekundo blizu za 30 *klm*.

Nove kemijske prvine, t. j. take snovi, ki se ne dajo še dalje razkrojiti, so: 1. Gadolinium poznali so že dalj časa, a še le sedaj je popolnoma gotovo, da je prvina. To ime jej je dal Marignac. 2. Germanium (kovina) našel je C. Winkler pred dvema leti v neki rudi pri Freibergu. 3. Samarium ni sicer nova prvina, a malo je znana. 4. Austrium (lahka kovina), o katerem se je poročalo dunajski akademiji, je menda že znani Gallium. 5. Tudi o »didymu« niso kemiki edini. Pravijo, da ga morejo še dalje razkrojiti. Iz tega se vidi, da število kemijskih prvín ni določeno.

Za mokrotomer (hygrometer) rabi Nodon po »Journ. Pharm. Chim.« spiralo (svitek) iz papirja, ki je povlečen na eni strani s povlako iz alkohola in rastlinske smole, na drugi pa z razstopljeno gelatino, kateri je pridejane nekoliko salicilne kisline. Po množini mokrote v zraku spreminja spirala svojo podobo, zvije se več ali manj. Čem daljša je spirala, tem bolj je občutljiva. Občutljivost ne opeša s časom. Toplota, saj od 10–35° C. ne vpliva na ta mokrotomer.

Sedanji papež Leon XIII. je imel tudi dijaške skrbi, kakor drugi dijaki. Ko je bil star 15 let, bil je izbran za slavnostnega latinskega govornika ob posebni priliki v Rimskem kolegiju. Ob drugi priliki se je imela pokloniti šolska mladež tadanjemu papežu Leonu XII. Izbrali so sedanjega sv. Očeta, da bi papeža nagovoril v imenu vseh dijakov. Pač ne lahka naloga! S prva ga je spreletaval nekoliko strah. Toda, ko so ga pozvali, naj nastopi in je izpregovoril prve besede, povrnil se mu je pogum in razločno ter doneče je govoril, ne da bi se kaj spodtikal. Leonu XII. je srčni mladenič bil kaj zelo všeč. Poklical ga je k sebi, položil svoje roke na njegovo glavo in mu podaril za spomin lepo, veliko svetinjo. Zato je sedanji poglavar katoliške cerkve vedno ljubil Leona XII. in izbral si — papežem izvoljen — njegovo ime.

Reklamacijo ali zahtevanje, ako časopisa nisi prejel, narediš najlože tako: Vzemi pol póle papirja, zapiši, da nisi prejel dotične številke časopisa, zvij papir, da ima obliko pisma, a ne smeš ga zapečatiti ali zalepiti. Zunaj napiši naslov na upravištvo lista, napiši na vrh, ali ob strani z debelimi črkami »reklamacija«, pa si opravi: stane te ne krajcarja.

† ANDREJ EINŠPIELER,

prvoboritelj slovenski-koroški, rojen 13. nov. 1813, v mašnika
posvečen 1837, umrl 16. januarja 1888.

ELEGIJA.

Oj sada ga tužna
Crna zemlja ljubi,
Crna zemlja ljubi,
I travica grli.

Srb. nar. pes.

Zaplakali so dnes zvonovi,
In ž njimi Vila Korotanska,
In ž njo junaški nje sinovi,
In vsa pokrajina slovanska.
In koder se njih jok zglaši,
Se solza britka zablesti,
In srca vsa ti pokajo,
In prsa vsa ti stokajo, — —
In k nam privel je tožni spev,
In je rodil grenak odmev,
Ko tožno so zaklenkali,
Smo jim s solzó odbrenkali,
In vendar mir oznanjajo,
In večni mir zazvanjajo,
Znaméč v solzah pokoj sladak,
Ki vživat ga je šel junak.

Junák je slavni onemagal,
Ki stokrat je ponosno zmagal,
Ki stokrat sredi zvestih svojih,
Vodnik junaški v ljutih bojih,
Zastavo sveto dvigal je,
In ž njo sinove vžigal je,
Sedaj pa vlega se počivat
In zmago vživat!
Za njim ti plačejo zvonóvi,
In ž njimi Vila Korotanska,
In ž njo junaški nje sinovi,
In vsa pokrajina slovanska.
Za njim borilcev četa plaka,
Ker ni ga, ni ga več junaka,
Čegar navdušeno srcé
Gorkó je vtripalo za nje,
Ljubilo in branilo jih,
Netilo in krepilo jih. —
To hrabro srce zanje vneto
In v njem vklesáno géslo sveto
Doslé jim je bila zastava;
Pod njo branili so si prava.
Oj balí so se je sovragi,
Ker je vihrala vedno k zmagi!
In zdaj počiva!
In v sé je srče smrtna njiva.

Oj, to živo, krepko srcé
Ti črna prst posreblješ v sé,

In razkrojiš to gorko kri
V nezatno grudico prsti!
Že toliko si src požrla,
Nam toliko junakov strla,
Oj, vsaj le-tó srcé junaško
Nam pusti, ti poljé mrtvaško!
Li v tvojej tëmi naj razpada
Vsa ta ljubezen — živo-mlada?
Ta ogenj svetli in žaréči
Naj li ugasne v tvojej ječi,
In svete misli, božji vzóri?
Povej mi, črna prst, govóri!

Ne čuje glas se z grobnih vrst.
Molcé redí se črna prst,
Junaka, bela smrt, si strla,
Srcé mu črna prst požrla.
Požrešno brezdno temne jame
Pa vzorov jasnih nam ne vzame.
Le kvišku, kvišku, bratje čvrsti,
Oh, k črni prsti, k črni prsti!
Skopljimo jo in razgrebimo
In ž njo slovenska tla zgnójimo.
Kalí, ki v njej so zakopane
Nam poženite v beli dan;
Bodočnost srečna ž njih nam vstane!
Te črne prsti dom témán
Nam ne zakoplje vzórov svetih
V junaškem srcu prej razgretih.
Še nam žaré, še nam plamté
In svetih sklepov nam budé. — — —

Andrejevega groba mesto
Nam bo vžigálo srce zvesto;
In njega srca črna prst
Požene novi, živi brst.
Iž njega vzraste nam drevo,
Pod njim Sloven se senčil bo:
Môž slavnih vzore bo prevdarjal
In ž njimi srce si ožarjal;
Ideje svete, starodavne
Vzrodé mu v duši sklepe slavne.
Očetov svojih zróč spomin
Se dvigne ti slovenski sin:
Borit se za domačo trato,
Krst častni in svobodo zlato!

I. Sovran.

**Cena: Za celo leto 1 gld. 60 kr.; za pol leta 80 kr. Uredništvo in upravnništvo
je v Marijanišči.**

Izdajatelj, lastnik in urednik **dr. France Lampe.** Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.